

zejevega »*becoming*«, v slovnici zaznamovanega s predlogi »z/od/proti« (str. 254–255). Resnica (neke) teorije in raziskovanja ni niti eno niti drugo,⁴ je vedno nekaj tretjega (*vmesnega*) in zlasti diskurzivno izmuzljivega.⁵

Renata Šribar

Nira Yuval-Davis, *Spol in nacija*, Ljubljana, Založba Sophia, 2009, 254 str.

Delo *Spol in nacija* v naslovu izpostavi dva pojma, ki sta na prvi pogled znana, preprosta, predvsem pa je bilo o njiju napisanega že mnogo. A ne na tak način, predvsem pa ne skupaj, v odnosu medsebojnega vplivanja. Kot pravi avtorica, je namreč večina teorij nacionalizma (npr. Anderson, Gellner, Smith, Hobsbawm) komponento spola spregledala, tudi v primeru, ko so teorije nacionalizma razvile ženske (npr. Greenfeld). Sama analizira načine, kako odnosi spola vplivajo na nacionalne in nacionalistične procese, in nasprotno, kako slednji vplivajo na odnose spola. Prav teoretiziranje presečišča med spolom in nacijo, nacionalizmom, je tista točka te knjige, ki jo uvršča med referenčna sociološka dela.

Kategorijo spola avtorica postavi na osrednje mesto pri konstrukciji nacionalizma, ko pravi, da sta nacija in nacionalizem vedno spolno zaznamovana. Pri tem izpostavi, da »konstrukcija nacionalnosti običajno vključuje specifične predstave tako o *moškosti* kot tudi o *ženskosti*« (str. 5), različne spolne kategorije pa imajo v odnosu do nacionalističnega projekta različno vlogo. Avtorica dekonstruira nacionalni subjekt kot univerzalni subjekt, kot je bil predpostavljen v modernih teorijah nacionalizma, in opozori, da je prav ženska že od samega začetka ključna za reprodukcijo nacije, in sicer tako v biološkem, kot kulturnem in simbolnem smislu.

Teoretiziranje odnosa med spolom in nacijo avtorica opre na dekonstrukcijsko analizo, ki omogoča kritično soočenje z mnogimi modernimi, pa tudi postmodernimi koncepti na izrazito antimodernističen in antiesencialističen način. Avtorica ne pristane na preproste, homogene, nespremenljive kategorije, začeni s kategorijo »ženska«. Pravi, da spola ne moremo misliti mimo in brez drugih družbenih kategorij, kot so etničnost, razred, rasa, spolnost, življenjski cikel ... Ženske so tako kategorija, ki je prepletana

4 To eno in drugo bi se, denimo, lahko označilo tudi s tezo in antitezo.

5 Sekundarna literatura:

Cheater, A. (1999). Power in the Postmodern Era. V: Cheater, A. (ur.). *The Anthropology of Power: Empowerment and Disempowerment in Changing Structures*. London in New York: Routledge, 1–12.

Pateman, C. (1994). *The Sexual Contract*. Cambridge in Oxford: Polity Press.

Vendramin, V., Šribar, R. (2010). *Spoli, seksualnost in nasilje skozi nove medije*. Digitalna knjižnica, Dissertationes 11. Ljubljana: Pedagoški inštitut, <http://193.2.222.157/Sifranti/StaticPage.aspx?id=82> (5. 5. 2011).

z mnogimi drugimi kategorijami in je ni mogoče obravnavati v univerzalističnem smislu.

Knjiga je sestavljena iz šestih poglavij, ki tematizirajo širok spekter vprašanj, navezujočih se na odnos med spolom in nacijo. Nira Yuval-Davis razpravo začne s teoretskim pregledom diskurzov o spolu in naciji ter njunih presečišč. Najprej analizira feministično literaturo in tri osrednje sklope feminističnega raziskovanja. Posebej izpostavi pojem patriarhata, za katerega pravi, da ne obstaja neodvisno od ostalih družbenih sistemov, saj so diskurzi spola, etničnosti in razreda prepleteni med sabo v konkretnih družbenih odnosih. Poleg tega avtorica opozori, da ženske niso zgolj pasivne prejemnice, izvzete iz oblikovanja odnosov spola, saj imajo »ženske v večini družb oblast vsaj nad nekaterimi moškimi in tudi nad drugimi ženskami« (str. 15). V okviru teoretiziranja o nacijah in državah avtorica vzpostavi ločnico med nacijami in nacionalnimi državami, saj se meje prvih in drugih le redko, če sploh, popolnoma prekrivajo, pri čemer izpostavi pomen diaspor in hibridnega pripadanja posameznikov v teh skupnostih. Opozori tudi na tri razsežnosti nacionalističnih projektov: genealoško, kulturno in državljansko, ki jih v nadaljevanju poveže z odnosi spola.

Genealoško zamišljanje nacij je zgrajeno okoli mita skupnega izvora, ženska pa je konstruirana kot »biološka proizvajalka nacije« (str. 60). Avtorica pri tem analizira glavne diskurze, ki ženske reproduktivne pravice povezujejo z nacionalističnimi diskurzi in na različne načine skrbijo za »*genski bazen* nacije« (str. 38). Ob razmišljanju o ženskih reproduktivnih pravicah opozori še na eno pomembno, a pogosto spregledano dejstvo, namreč da ženske niso le pasivne žrtve ideologij in ukrepov za nadzor njihove reprodukcije. Pomembno vlogo pri tem nadzoru namreč pogosto igrajo prav ženske, predvsem starejše pripadnice skupnosti, ki razsojajo o tem, kakšno je primerno vedenje, in nadzorujejo druge ženske, da ta pravila upoštevajo. Ženske tako pogosto igrajo vlogo nosilk tradicije.

S tem opozorilom avtorica že prehaja na naslednjo dimenzijo, to je vlogo žensk pri kulturni reprodukciji nacije. Zamišljanje nacije na podlagi kulture zamenja diskurz o *genskem bazenu* z diskurzom o »ljudski kulturi in tradiciji« (str. 38). Avtorica pri tem opozori, da kultura ni nikoli homogena in enopomenska, temveč polna notranjih protislovij, ki si jih različni etnični, verski, spolni, razredni diskurzi vedno prisvajajo selektivno glede na različne družbene projekte in znotraj specifičnih razmerij moči. Prav ženske pa so tiste, ki jih doleti »breme reprezentacije« (str. 72), torej predstava, da so prav one simbolne nosilke časti in identitete skupnosti, varuhinje meja ter posredovalke kulture med generacijami. Kljub simbolnemu reprezentiranju enotnosti skupnosti pa so ženske pogosto izključene iz kolektivnega telesa državne populacije in v tem smislu, pravi avtorica, ima »konstrukcija ženskosti poteze *drugosti*« (str. 75).

Po biološki in kulturni vlogi ženske pri reprodukciji nacije avtorica nadaljuje s tretjo razsežnostjo nacionalističnih projektov, to je državljansko. Državljanstvo razume po T. H. Marshallu kot »polnopravno pripadnost skupnosti« (str. 40), pri čemer pa opozori, da so pogoji pripadanja skupnosti pogosto različni glede na spol, pa tudi etničnost, razred, spolnost, kraj bivališča itd., distribucija državljskih pravic pa je odvisna tudi od opredelitve državljanstva kot atributa posameznika ali skupnosti. Poleg tega so posamezniki hkrati pripadniki več skupnosti, znotraj države ali onkraj nje. Avtorica problematizira dihotomijo zasebno/javno, kjer je javno pogosto enačeno s politično, zasebno pa se nanaša na sfero družine, ki jo reprezentira ženska. Trdi, da je meja med javnim in zasebnim politično konstruirana, ter predlaga ločevanje med državo, civilno družbo in domeno družine. Nadaljuje z analizo dihotomije aktivno/pasivno ter opozori na mnoge pasivne skupine prebivalstva, ki obstajajo tudi v najbolj demokratično aktivnih družbah, njihov položaj pa ponovno določajo preseki kategorij spola, razreda, rase, etničnosti, telesne sposobnosti ... Na diskurz o aktivnem in pasivnem državljanstvu nato naveže diskurz o državljskih pravicah in dolžnostih, kjer izpostavi nekoč najvišjo državljansko dolžnost, pripravljenost umreti za domovino. V tem kontekstu analizira konstrukcije moškosti in ženskosti v povezavi s sodelovanjem v vojnah, spolno zaznamovanost vojn ter njenih žrtev. Opozori na nacionalistični diskurz, ki mobilizira moške, da se borijo za svoje ozemlje, ki ga v simbolnem smislu predstavljajo prav ženske, ter na spolne delitve med žrtvami vojn, med umorjenimi, posiljenimi, begunci. A tudi v kontekstu vojne avtorica izpostavi še ostale, nacionalne, etnične, rasne, starostne, razredne ločnice, ki poleg spola vplivajo na specifično pozicioniranje posameznikov.

Nira Yuval-Davis skozi celotno knjigo, ob vseh temah, ki jih odpre, dosledno poudarja nujnost zavedanja razlik med posamezniki ter hkratnega součinkovanja kategorij, ne le spola, pač pa tudi etničnih, nacionalnih, razrednih in drugih. Ostro zavrača vsakršno dojetje teh kategorij kot homogenih, zaključenih, za vedno zamejenih in nespremenljivih ter poudarja specifične izkušnje in položaje posameznikov, ki se oblikujejo na presečiščih teh kategorij. Avtorica tako zavrne univerzalizem in relativizem ter v zaključku knjige predlaga novo politično strategijo medsebojnega razumevanja, ki ponudi odgovor na vprašanje, ali je feministična solidarnost sploh možna, glede na nacionalne, etnične in druge razlike med ženskami. To novo strategijo imenuje *transverzalna politika* (str. 193), opredeli pa jo kot vrsto koalicijske politike, ki upošteva različno pozicioniranje posameznikov in skupnosti. V okviru takšne politike se posamezniki povezujejo okoli določenih tem, vprašanj, do katerih imajo skupna stališča. Skupine niso več določene v smislu »kdo smo mi, ampak kaj hočemo doseči« (str. 195). Meje

skupin niso stalne, ampak jih določa trenutna politična realnost. V skupino vsakdo prinese svoje lastno stališče, pripadnost, identiteto, hkrati pa spoštujete stališča, pripadnosti in identitete drugih. Enotnost in homogenost skupin je nadomeščena z dialogom, ki prepoznava specifične položaje vseh udeleženi. S predlogom transverzalne politike Nira Yuval-Davis preseže zgolj konceptualno kritiko danih razmerij moči v družbi in ponudi konkretno strategijo preseganja identitetnih politik ter oblikovanja novih platform za skupno delovanje.

Spol in nacija je po eni strani dobro in lahko berljiva knjiga, po drugi strani pa zahteva veliko zbranost, saj zgoščenost in množica referenčne literature ter širok razpon tematik pozornemu bralcu ali bralki nudijo veliko iztočnic za poglobljen razmislek. Poglavja se lahko berejo tudi kot samostojne enote, zaradi česar se občasno malo zamegli rdeča nit dela kot celote. Slovenski prevod Polone Petek je opremljen z izvrstno spremno besedo dr. Ksenije Vidmar Horvat, ki smiselno zaokroži celotno delo. *Spol in nacija* odpira teoretsko polje razprav o nacijah, nacionalizmu, spolu, etničnosti, državljanstvu in feminizmu ter tako ponuja mnogo iztočnic za nadaljnje razmišljanje in raziskovanje. Predlagana strategija transverzalne politike pa je aktualna tudi v okviru širšega, ne zgolj feminističnega političnega povezovanja.

Tjaša Učakar

Diane E. Levin in Jean Kilbourne, *So Sexy So Soon. The New Sexualized Childhood and What Parents Can Do To Protect Their Kids*, New York, Ballantine Books 2009, 226 strani.

Pričujoča knjiga je »za starše, ki so zmedeni in jih skrbi to, kar njihovi otroci gledajo in poslušajo. *So Sexy So Soon* nudi koristno vodstvo in podporo; ne dokumentira le trendov, pač pa staršem daje številne uporabne strategije za spopadanje z njimi,« kot piše na platnici knjige. Morda je videti, da gre pri pričujoči knjigi zgolj za nekakšen samopomočni priročnik za starše, ki ima poleg svetovalne komponente tudi moralistično. Ampak ta del, del s pričevanji staršev (etnografskim gradivom) in s povsem konkretnimi nasveti (kako denimo preseči pristop golega prepovedovanja, kako se ne osredotočati »zgolj« na postavljanje meja in kaznovanje, pač pa, kako vplivati na to, kar se otroci »naučijo«, in jim pomagati pri spopadanju/predelovanju seksualno eksplicitnih vsebin), dejansko uvrščam med prednosti knjige.

Če grem po vrsti: problemi zares obstajajo. Televizijski programi, filmi, videoigre – v vseh medijih in popularni kulturi je polno nazornih in otrokom vseh starosti lahko dostopnih seksualnih sporočil, tudi v smislu povezav spolnosti in nasilja ali spolnosti in osebne uspešnosti, dostopnosti pornografije na internetu. To so vse vplivi, ki pomagajo oblikovati spolne